

Правове регулювання форм психологічної взаємодії між слідчим і прокурором

ХИТЬ Юрій*

здобувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ,
прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1012-9062>

Анотація. У статті розглянуто питання законодавчого врегулювання форм і способів взаємодії слідчого з прокурором під час розслідування кримінальних проваджень у контексті досвіду взаємодії між детективами Національного антикорупційного бюро України та прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Проаналізовано різні наукові підходи до розуміння психологічних аспектів «взаємодії» та їх вплив на законодавство, а також відображення в практиці досудового розслідування кримінальних проваджень. Метою дослідження є визначення можливих напрямів удосконалення кримінального процесуального законодавства в питаннях взаємодії між слідчим і прокурором під час досудового розслідування з огляду на сучасну вітчизняну юридико-психологічну доктрину. Для здійснення цього дослідження було використано як загальнонаукові методи (дедукції, індукції, аналогії, аналізу, синтезу, абстрагування та моделювання), за допомогою яких висвітлено проблемні питання взаємодії слідчого та прокурора на етапі досудового розслідування кримінальних проваджень, так і спеціальні методи дослідження. Серед них необхідно виокремити історичний, порівняльний, формально-логічний, системно-структурний та функціональний методи. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що здійснено спробу вдосконалити доктринальне розуміння психологічних аспектів законодавчого регулювання форм і методів взаємодії слідчого з прокурором. На цій підставі запропоновано внести зміни в положення чинного Кримінального процесуального кодексу України, які стосуються визначення поняття ефективності досудового розслідування. До основоположних висновків публікації належать такі: кримінальне процесуальне законодавство України потребує системних змін способів правового регулювання процесу взаємодії між слідчим і прокурором під час розслідування кримінальних проваджень та здійснення прокурорського нагляду за такими розслідуваннями у формі процесуального керівництва. Оскільки взаємодія слідчого та прокурора є фактично взаємодією двох особистостей, наділених унікальними психологічними рисами, то системні та практично значущі зміни до законодавчого регулювання такої взаємодії мають відбуватися з огляду на здобутки юридико-психологічної доктрини України. Наявні в Кримінальному процесуальному кодексі України юридичні інструменти впливу на поведінку слідчого чи прокурора, прийняття ними певних процесуальних рішень, вчинення дій є суттєво обмеженими, а подекуди недосконалими та формалізованими. Процесуальний інструментарій налагодження юридико-психологічної взаємодії між слідчим і прокурором у чинному законодавстві містить безліч факторів, що призводять до поглиблення юридико-психологічного дисонансу між цими учасниками кримінального процесу, що потребує коригування як на рівні доктринальних змін, так і в повсякденному правозастосуванні

Ключові слова: взаємодія; досудове розслідування; кримінальне провадження; психологічний дисонанс; прокурор; правове регулювання; слідчий

Історія статті:

Отримано: 24.02.2023

Переглянуто: 27.03.2023

Прийнято: 28.04.2023

Рекомендоване посилання:

Хить Ю. Правове регулювання форм психологічної взаємодії між слідчим і прокурором. *Юридична психологія*. 2023. № 1 (32). С. 138–147. doi: 10.33270/03233201.138.

*Відповідальний автор

Вступ

Кримінальне процесуальне законодавство України потребує системних, структурних змін правового регулювання форм і способів взаємодії між слідчим та прокурором на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень. Чинні правові норми не дають відповіді на всі проблемні питання взаємодії між слідчим і прокурором, що постають у повсякденній правоохоронній діяльності та правозастосуванні. Законодавча невизначеність сфер відповідальності слідчого і прокурора під час розслідування кримінального провадження призводить до численних суперечностей між ними, неоднозначного розуміння власної ролі на різних стадіях розслідування, виконання функцій, не властивих слідчим і прокурорам. Чинне кримінальне процесуальне законодавство фактично нівелює процесуальну індивідуальність як слідчого, так і прокурора, перетворюючи їх у знеособлених представників сторони обвинувачення. На жаль, на практиці доволі часто трапляються випадки, коли прокурор фактично розслідує, а слідчий працює як обвинувач у кримінальному процесі на етапі досудового розслідування. Такі нерозуміння фундаментальних відмінностей процесуальних ролей у кримінальному провадженні мають наслідком різноманітні вияви юридико-психологічного дисонансу у відносинах зазначених представників сторони обвинувачення.

Матеріали та методи

Для здійснення цього дослідження було використано як загальнонаукові методи (дедукції, індукції, аналогії, аналізу, синтезу, абстрагування та моделювання), за допомогою яких висвітлено проблемні питання взаємодії слідчого та прокурора на етапі досудового розслідування кримінальних проваджень, так і спеціальні методи дослідження. Серед них необхідно виокремити такі: історичний, порівняльний, формально-логічний, системно-структурний та функціональний методи. Також під час написання статті досліджено національні й іноземні наукові праці.

Дослідження визначило перспективні напрями вдосконалення законодавчого регулювання взаємодії між слідчим і прокурором під час досудового розслідування в Україні в контексті сучасної вітчизняної юридико-психологічної доктрини. Проаналізовано різні форми законодавчого регулювання взаємодії між слідчим і прокурором на етапі здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень та процесуального керівництва, запропоновано шляхи його вдосконалення.

Результати й обговорення

У формально юридичному сенсі процесуальна взаємодія слідчого з прокурором

розпочинається з моменту початку досудового розслідування кожного окремого кримінального провадження. Науковці пропонують кілька підходів до визначення процесуальної форми взаємодії. Одні автори вважають такою формою взаємодії закріплені кримінальним процесуальним законом способи співпраці суб'єктів у процесі розслідування злочинів, інші – також способи, які додатково регламентовані й іншими нормативно-правовими актами у сфері діяльності правоохоронних органів, зокрема підзаконними.

Слушним видається позиція вчених, які зазначають, що всі форми взаємодії, незалежно від виду нормативно-правових актів за юридичною силою, що їх регулюють, здійснюються у межах кримінально-процесуальних правовідносин у зв'язку з конкретним кримінальним провадженням, за межами якого вони не існують, за певним незначним винятком (Balan, 2020, p. 290).

Психологічні аспекти взаємодії слідчого та прокурора існують безвідносно до будь-якого кримінального провадження. Вони формуються під впливом різноманітних особистісних чинників, зокрема психологічних рис особистості слідчого та прокурора, характеру, темпераменту, досвіду попереднього міжособистісного спілкування, морально-етичних установок і настанов. Відносини слідчого та прокурора в психологічній площині можуть розпочинатися задовго до початку спільного розслідування певного кримінального провадження. Чинне процесуальне законодавство не регламентує та не може врегульовувати відносини слідчого й прокурора на психологічному рівні, однак визначальний вплив психології учасників взаємодії на її юридичний зміст вимагає від законодавця кардинально нових підходів до нормотворчої діяльності. У психологічному контексті надзвичайно актуальним постає питання нормативного розмежування сфер відповідальності слідчого і прокурора на стадії досудового розслідування кримінального провадження.

Обґрунтованою є думка дослідників, згідно з якою одним з ключових напрямів організації процесу досудового розслідування та зміцнення позицій закону в житті суспільства вважають удосконалення відносин між слідчим і прокурором. Саме від належного вирішення процесуальних та організаційних питань взаємодії слідчого й дізнавача з прокурором залежить якість та ефективність досудового розслідування. Лише в тій діяльності, де правильно налагоджено взаємодію, можливе досягнення завдань кримінального провадження (Kohut, 2022, p. 617).

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду

обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності¹.

Фактично після початку досудового розслідування в кримінальному провадженні з'являється сторона обвинувачення, до якої кримінальний процесуальний кодекс України відносить слідчого, дізнавача, керівника органу досудового розслідування, керівника органу дізнання, прокурора.

В Україні, як і в більшості іноземних юрисдикцій, зокрема США, прокурор відіграє важливу роль у судовій системі, маючи повноваження брати до провадження чи закривати справу, приймати рішення, у яких злочинах звинувачувати осіб, яку кількість осіб притягувати до відповідальності (Luna, & Wade, 2015, р. 23-56). Якісне виконання прокурором своїх функцій з підтримання обвинувачення та кримінального переслідування осіб вимагає високої особистої добросовісності (Zila, 2006, р. 406).

Визначальну роль прокуратури в організації та здійсненні досудового розслідування закріплено на рівні Конституції України.

Відповідно до ст. 131-1 Основного Закону², прокуратура здійснює:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними й іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Організація та порядок діяльності прокуратури регламентовані законом.

Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор, якого призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Президент України.

Функцію нагляду прокуратури за досудовим розслідуванням частково визначено і в Законі України «Про прокуратуру»³, ст. 25 якого передбачає, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись правами та виконуючи обов'язки, передбачені Законом

України «Про оперативно-розшукову діяльність» і Кримінальним процесуальним кодексом України.

Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню (Толошко, 2012, р. 62).

Видання прокурором розпоряджень поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

2. Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Основною формою координації є проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, на яких заслуховують інформацію щодо їхньої діяльності у сфері протидії злочинності. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами. Порядок та інші форми координації затверджують наказом Генерального прокурора.

Право прокурора надавати слідству письмові вказівки також передбачено ст. 36 КПК України⁴. Нині в законодавстві немає чітких вимог до змісту чи структури вказівок прокурора. У зв'язку із цим на практиці вказівки прокурора складають у письмовій формі, однак вони мають довільні структуру та зміст. Прокурор вправі давати вказівки слідчому за будь-яким кримінальним провадженням, де він перебуває в складі групи прокурорів.

Вказівки прокурора, слушно зазначають деякі українські науковці, є певним юридичним фактом, з якого починаються процесуальні відносини між прокурором і слідчим. Вказівки не повинні порушувати процесуальну самостійність слідчого (Zaitsev, 2017, р. 133).

Тому обґрунтованою є думка вчених, що важливе місце в системі процесуальних рішень прокурора належить його письмовим вказівкам. Оскільки саме прокурор є ключовою особою, яка визначає необхідну сукупність достатніх доказів для прийняття рішення про закінчення досудового розслідування та складання обвинувального акта, а надалі на нього покладено обов'язок доводити вину в особі в суді, абсолютно логічним є наділення його правовим механізмом щодо керівництва діями слідчого в процесі проведення досудового розслідування щодо збирання доказів (Shulhin, 2019, р. 211).

3 огляду на сформовану практику процесуального керівництва та взаємодії з органами досудового розслідування, вказівки прокурора

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>

² Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

³ Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1697-18>

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>

видають на бланку прокуратури, у якій працює прокурор, умовно вони мають вступну та резолютивну частини.

У вступній частині зазначають номер кримінального провадження, кваліфікацію статті кримінального правопорушення, за необхідності – стислу фабулу.

Резолютивна частина вказівок прокурора – це фактично зміст прийнятого процесуального рішення, зокрема перелік конкретних дій, які повинен виконати адресат. Важливо зазначити розумний строк для виконання вказівок (Lutsyk, & Kordiiaka, 2016, p. 88-89).

Будь-які прокурорські вказівки, надані слідчому, мають бути сформовані так, щоб у жодному разі категорично не протиставляти бачення прокурора позиції слідчого в кримінальному провадженні. Даючи вказівки чи доручення слідчому на виконання окремих слідчих чи процесуальних дій, прокурор повинен пам'ятати, що через них він фактично вступає в тісну міжособистісну психоемоційну комунікацію з адресатом, який фактично є членом його команди з розслідування певного кримінального правопорушення.

У зв'язку із цим вказівки повинні бути чіткими, лаконічними, змістовними та спрямованими на досягнення завдань, окреслених у плані розслідування, узгоджених на спільних зустрічах, нарадах із представниками слідства. У жодному випадку вказівки не мають формувати в слідчого уявлення про бажання прокурора завантажити його зайвою, безперспективною роботою, що не впливає на ефективність досудового розслідування. У разі видання прокурором вказівок, які не спрямовані на досягнення завдань кримінального провадження, виникають чинники, що призводять до виникнення та поглиблення юридико-психологічного дисонансу відносин між слідчим і прокурором. Такі відхилення від процесу продуктивної взаємодії може бути виправлено згодом тільки шляхом проведення координаційних, оперативних нарад, заслуховувань, консультацій за участю керівництва прокуратури та керівництва органу досудового розслідування.

Отже, координаційна функція керівництва прокуратури різних рівнів, яка передбачена ч. 2 ст. 25 Закону України, є запорукою належної юридико-психологічної взаємодії слідчого та прокурора в конкретному кримінальному провадженні.

Аналізуючи положення ст. 37 та 39 КПК України¹, можна стверджувати, що взаємодія між прокурором і слідчим починається після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і триває аж до прийняття кінцевого рішення у справі, а саме: закриття кримінального

провадження; направлення обвинувального акта до суду; направлення клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; направлення клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (Tsybalistenko, 2013, p. 72).

Слід зауважити, що відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України² прокурор, слідчий, потерпілий, його представник і законний представник є стороною обвинувачення в кримінальному провадженні.

Відповідно до вимог КПК України, прокурор, здійснюючи свої повноваження, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора.

Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Системно розглянувши положення ст. 36, 40 КПК України³, можна дійти висновку, що прокурор наділений ширшими повноваженнями в частині нагляду за процесуальною діяльністю слідчого (Dvornuk, 2013, p. 108). Слідчий, слухно зазначають українські науковці, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, однак самостійно може виконувати доволі обмежену кількість процесуальних дій, зокрема:

- виклик особи та допит;
- затримання уповноваженою особою (ст. 208 КПК України⁴) і тимчасове вилучення майна, тимчасове вилучення документів, що посвідчують користування спеціальним правом під час затримання;
- пред'явлення для впізнання;
- огляди, що не пов'язані з проникненням до житла;
- слідчий експеримент, що не пов'язаний з проникненням до житла;
- призначення експертиз.

Усі інші процесуальні дії та прийняті слідчим рішення погоджує або контролює, перевіряє прокурор, з огляду на що процесуальна незалежність слідчого обмежена. Водночас саме слідчий несе персональну юридичну відповідальність за законність і своєчасність здійснення досудового розслідування (Ablamskyi, Yukhno, & Lukianenko, 2017, p. 125).

Кримінальне процесуальне законодавство визначає взаємодію слідчого та прокурора в контексті прокурорського нагляду та керівництва

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

дій слідчого, погодження його рішень і перевірка законності дій.

З огляду на п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України¹, прокурор має право в необхідних випадках особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному цим Кодексом, або брати участь у них. На практиці процесуальні керівники зрідка проводять слідчі дії безпосередньо й обмежуються класичною формою взаємодії зі слідчим у формі нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Причиною такої ситуації є одночасна завантаженість прокурора значною кількістю кримінальних проваджень про злочини в різних сферах суспільних відносин. Якщо акцентувати увагу на одному кримінальному провадженні, самостійно проводити в ньому слідчі дії, у прокурора знижується якість нагляду за досудовим розслідуванням в інших кримінальних провадженнях і якість процесуального керівництва загалом. Якщо в кожного слідчого є декілька (від одного до трьох) перспективних проваджень, на які він зосереджує максимальну увагу, то в прокурора можуть бути десятки таких перспективних проваджень з різними слідчими, кожному з яких необхідно приділяти належну увагу, здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Тому прокурор з об'єктивних міркувань не має можливості включитися максимально детально в процес розслідування кримінальних проваджень, розпорошувати свої сили, акцентувати всю увагу на одному чи двох провадженнях, проводячи самостійно в них окремі слідчі дії. Крім того, у слідчого основною функцією професійної діяльності є розслідування кримінальних правопорушень, натомість у прокурора, крім нагляду за додержанням законів під час розслідування слідчим кримінальних правопорушень, ключовою залишається функція підтримання державного обвинувачення в кримінальних справах, які знаходяться на розгляді в суді.

Відповідно до ч. 2 ст. 37 КПК України², прокурор здійснює свої повноваження в конкретному кримінальному провадженні від його початку до остаточного рішення по суті в суді, натомість повноваження слідчого в кримінальному провадженні закінчуються із завершенням стадії досудового розслідування.

Одним із законодавчо визначених способів психологічно негативної взаємодії слідчого та прокурора є передбачений чинним КПК України механізм оскарження дій прокурора. Відповідно до ст. 311–313 КПК України³, слідчий, який здійснює досудове розслідування певного

кримінального провадження, має право оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні, крім випадків, передбачених КПК України.

Упродовж 2015–2021 років, тобто в період функціонування Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), детективи користувалися зазначеним інститутом кримінального процесу та в окремих випадках оскаржували дії прокурорів. Такі оскарження були пов'язані виключно з недосягненням згоди детектива з прокурором у питаннях повідомлення особам про підозру або ж у випадках самостійного закриття прокурором кримінального провадження, яке розслідували детективи НАБУ. За цією унікальною практикою НАБУ та САП, використання слідчими (детективами) такого механізму взаємодії з прокурором – процесуальним керівником по суті є деструктивним явищем, що закладає глибоку конфронтацію між відомствами й неможливість подальшої ефективної співпраці суб'єктів взаємодії. Здебільшого слідчий (детектив) не досягає мети оскарження дій прокурора, а тільки викликає в процесуального керівника особисту неприязнь й абсолютне несприйняття результатів його діяльності. Якщо в правовому контексті інститут оскарження дій є гарантією законності дій слідчого та прокурора, то з позицій психології – це абсолютно руйнівний, конфронтаційний механізм побудови відносин між слідчим і прокурором, які є однією стороною обвинувачення в кримінальному процесі.

У жодному разі процесуальна діяльність прокурора не повинна обмежувати процесуальну самостійність слідчого, а, навпаки, має сприяти підвищенню ефективності досудового розслідування загалом (Spuskaniuk, 2012, p. 95).

Процесуальна діяльність прокурора, спрямована на слідчого (детектива), може полягати в таких формах правової взаємодії:

– доручення прокурора слідчому про проведення досудового розслідування (п. 3 ч. 2 ст. 36 КПК України⁴);

– доручення прокурора слідчому про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або надання вказівки щодо їх проведення чи участі в них (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України⁵);

– погодження або відмова прокурора в погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій. Крім того, пп. 2.4 та 2.5 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

регулюють питання взаємодії слідчого та прокурора під час проведення НСРД. Зокрема, розгляд і погодження прокурором клопотання слідчого про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії здійснюють невідкладно з моменту надходження. Прокурор вивчає матеріали кримінального провадження, які є підставою для прийняття рішення про погодження клопотання. Відмову в погодженні клопотання приймають у формі постанови, що не виключає повторного звернення слідчого після отримання додаткових доказів або усунення недоліків, зазначених прокурором у рішенні;

– доручення на повідомлення сторонам про завершення досудового розслідування та відкриття матеріалів кримінального провадження;

– затвердження чи відмова прокурора в затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, внесення змін до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань;

– надання слідчому доручення про проведення розшуку й затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави;

– погодження прокурором запиту слідчого про міжнародну правову допомогу або передання кримінального провадження;

– надання слідчому доручення про виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, перевірка повноти й законності проведення процесуальних дій, а також повноти, усебічності та об'єктивності розслідування в перейнятому кримінальному провадженні.

Процес правової взаємодії слідчого та прокурора можна розділити на шість ключових етапів:

1) направлення слідчим прокурору повідомлення про початок досудового розслідування;

2) визначення прокурором підслідності й об'єднання чи виділення матеріалів кримінального провадження;

3) погодження проведення більшості процесуальних дій, зокрема заходів забезпечення кримінального провадження, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

4) погодження повідомлення про підозру;

5) погодження постанови слідчого про зупинення досудового розслідування;

6) завершення досудового розслідування із затвердженням обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного

характеру або клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Слідчий та прокурор, слушно зауважує О. Капліна, належать до сторони обвинувачення, повинні спільно спрямовувати свою діяльність на досягнення завдань кримінального провадження, між ними не може бути конфронтації, що шкодить авторитету органів, які зобов'язані неухильно дотримуватися вимог чинного кримінального процесуального законодавства, спільними зусиллями здійснювати боротьбу зі злочинністю та сприяти досягненню мети кримінального провадження (Капліна, 2018, р. 74).

Слідчий та прокурор мають прагнути стати єдиною командою, у якій внески кожного її учасника в процес розслідування будуть взаємодоповнюваними та продуктивними, а особистісні риси, такі як знання, навички, доступ до ресурсів, статус, прагнення, переконання, сильні та слабкі сторони кожного з них, ураховані всіма представниками команди й особами, які її об'єднують (Richman, 2021, р. 295).

Водночас у ст. 25 Закону України «Про прокуратуру»¹ визначено координаційні механізми взаємодії прокурора з органами досудового розслідування, які є запорукою побудови конструктивних відносин не тільки в правовій площині, а й з огляду на психологічні аспекти. У цій нормі передбачено, що Генеральний прокурор, керівники регіональних і місцевих прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Координаційні повноваження прокурори здійснюють шляхом проведення спільних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, а також проведення узгоджених заходів, здійснення аналітичної діяльності. Порядок організації роботи з координації діяльності правоохоронних органів, взаємодії органів прокуратури із суб'єктами протидії злочинності визначається положенням, що затверджується спільним наказом Генерального прокурора, керівників інших правоохоронних органів і підлягає реєстрації в Міністерстві юстиції України (Yukhno, 2009, р. 103).

Керівник органу прокуратури своїм наказом може створити міжвідомчу робочу групу щодо розкриття, розслідування та виявлення окремих видів злочинів чи одного конкретного злочину, до складу якої включити слідчого, процесуального керівника в провадженні, оперативних працівників

¹ Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1697-18>

та ін. На засіданнях таких груп ведуть протокол, за результатами якого приймають узгоджене рішення для досягнення мети діяльності групи (Onisiev, 2010, р. 123).

Нині діє Положення про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, затверджене наказом Генерального прокурора від 8 лютого 2021 року № 28. Це Положення, як і схожі попередні відомчі акти Генерального прокурора, передбачає створення міжвідомчих робочих груп. Прийняття прокурором як керівником досудового розслідування рішення про створення слідчої групи, а тим паче слідчої міжвідомчої групи, цілком відповідає його наглядовим повноваженням у кримінальному судочинстві у формі процесуального керівництва (Babkova, 2012, р. 72) та, на наш погляд, сприяє налагодженню міжвідомчої взаємодії.

Взаємодія слідчого та прокурора в кримінальному провадженні потребує додаткового нормативно-правового врегулювання в КПК України й підзаконних нормативно-правових актах, має бути включена в криміналістичну тактику й методику розслідування злочинів.

Для покращення такої взаємодії із психологічної позиції повинні докласти зусиль передусім керівники відповідних відомств шляхом реалізації своїх повноважень з координації правоохоронної діяльності. Будь-які зусилля щодо покращення рівня взаємодії слідчого та прокурора мають бути спрямовані на виявлення та подолання юридико-психологічного дисонансу, створення належних морально-етичних умов міжособистісного спілкування, урахування психологічних властивостей характеру кожного учасника взаємодії.

Ми поділяємо думку іноземних дослідників, які зазначають, що кожен орган влади має свої завдання, і вони відрізняються від завдань інших органів влади. Підвищена складність і необхідність обміну інформацією між організаціями змінили підходи до досудових розслідувань, спрямувавши їх від ієрархічної організації роботи до міжорганізаційної з мережевим типом співпраці. Перед правоохоронними структурами постають нові виклики, пов'язані зі складнощами налагодження спільної діяльності гетерогенних груп для досягнення спільної мети (Puonti, 2004, р. 10).

Серед практичних рекомендацій, дотримання яких покращить взаємодію прокурора зі слідчим будь-якого органу досудового розслідування, американські науковці виокремлюють такі:

– домагатися активного покращення комунікації між прокурорами та правоохоронними органами;

– упровадити комунікаційну систему, що інформує слідчих про справи, які вони розслідують;

– активна участь прокурорів у навчанні слідчих;

– періодичні інструктажі прокурорами слідчих щодо останніх рішень суду, законодавства та змін у правилах кримінального процесу;

– налагодження зв'язку з органом досудового розслідування через конкретну особу (працівника);

– постійні консультації слідчих прокурорами щодо слідчої стратегії і тактики, яка витримає подальшу перевірку судовим процесом під час розгляду справи в суді по суті (Nelson, 2013, р. 1).

У науковій статті здійснено спробу вдосконалення доктринального розуміння психологічних аспектів правового регулювання взаємодії слідчого з прокурором за умов збереження в законодавстві поняття процесуальної самостійно слідчого та розширення процесуальних повноважень прокурора як процесуального керівника.

Запропоновано розглянути психологічний контекст взаємодії слідчого і прокурора з позиції правового регулювання в чинному кримінальному процесуальному законодавстві. Окреслено нові підходи до розуміння юридико-психологічних аспектів взаємодії прокурора зі слідчим саме в процесуальній площині, з огляду на передбачені ст. 36 КПК України¹ повноваження прокурора зі здійснення нагляду за досудовим розслідуванням, зокрема повноважень надання слідчому вказівок, доручень, погодження клопотань чи скасування прийнятих слідчим процесуальних рішень.

Висновки

Аналіз норм чинного кримінального процесуального законодавства надає можливість дійти висновку, що поняття взаємодії недостатньо регламентовано в правових нормах. Зокрема, на рівні легальних норм і правил узагалі не враховано, що на процес професійної взаємодії слідчого та прокурора визначальний вплив справляють психологічні особливості суб'єктів взаємодії кримінально-правових правовідносин, їх психоемоційний стан, психологічні установки, схильності та настрої.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>

References

- [1] Ablamskyi, S.Ye., Yukhno, O.O., Lukianenko, Yu.V. (2017). *The interaction of the investigator with other bodies and units during the disclosure and investigation of criminal offenses*. Kharkiv: KhNUVS.
- [2] Babkova, V.S. (2012). Problems of the prosecutor's exercise of supervisory powers in the form of procedural guidance during pre-trial investigation. *Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 3(27), 71-73.
- [3] Balan, M. (2020). Interaction of the investigator and other subjects of criminal proceedings during the investigation of violations of the state border of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 3, 290-295. doi: 10.32849/2663-5313/2020.3.48
- [4] Dvornyk, A. (2013). The purpose and tasks of the prosecutor in pre-trial criminal proceedings. *Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 2, 105-112.
- [5] Kaplina, O. (2018). Problems of determining the competence of the investigator and the prosecutor at the end of the pre-trial investigation. *Law of Ukraine*, 8, 72-84. doi: 10.33498/louu-2018-08-072
- [6] Kohut, I.A. (2022). The concept of interaction between the investigator and the inquirer with the prosecutor during the pre-trial investigation. *Legal scientific electronic journal*, 10, 617-620. doi: 10.32782/2524-0374/2022-10/156
- [7] Luna, E., & Wade, M. (2015). *The prosecutor in transnational perspective*. Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/acprof:osobl/9780199844807.001.0001
- [8] Lutsyk, V., & Kordiiaka, T. (2016). Powers of the prosecutor aimed at eliminating violations of the law during the pre-trial investigation (according to the legislation of Ukraine and Poland). *Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 3(45), 88-89.
- [9] Nelson, E.L. (2013). *The Relationship Between Individual Police Officer Work Habits and the Stated Reasons Prosecutors Reject Their Domestic Violence Investigations*. University of California, Davis, CA, USA. SAGE Open. doi: 10.1177/2158244013511826
- [10] Onisiev, V.A. (2010). *Interaction of law enforcement agencies in uncovering the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime* (Doctoral dissertation, Kyiv, Ukraine).
- [11] Puonti, A. (2004). *Learning to Work Together: Collaboration Between Authorities in Economic-Crime Investigation*. Vantaa. Finland.
- [12] Richman, D.C. (2021). Law Enforcement Organization Relationships with Prosecutors. *The Oxford Handbook of Prosecutors and Prosecution* (pp. 291-307).
- [13] Shulhin, S. (2019). Types of procedural decisions of the investigator and prosecutor. *Entrepreneurship, economy and law*, 8, 208-214. doi: 10.32849/2663-5313/2019.8.39
- [14] Spuskaniuk, Yu. (2012). Powers of prosecutors at the stage of pre-trial investigation in connection with the reform of the criminal procedural legislation of Ukraine. *Bulletin of the Prosecutor's Office*, 7, 93-97.
- [15] Tolochko, O.M. (2012). The legal nature of the prosecutor's procedural management of the pre-trial investigation. *Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 2(26), 60-64.
- [16] Tsymbalistenko, O. (2013). The legal nature of the prosecutor's activity at the initial stage of the pre-trial investigation. *Bulletin of the Prosecutor's Office*, 6, 69-76.
- [17] Yukhno, O.O. (2009). Actual problems of coordination of the activities of law enforcement agencies in the strategy and tactics of the state regarding the prevention and fight against crime. *Bulletin of the Prosecutor's Office*, 6, 98-107.
- [18] Zaitsev, O.V. (2017). Concept and essence of procedural independence and independence of the investigator in the criminal process of Ukraine. *National Law of Journal: Theory and Practice*, December, 132-135. Retrieved from http://jurnaluljuristic.in.ua/archive/2017/6/part_1/29.pdf
- [19] Zila, J. (2006). The Prosecution Service Function within the Swedish Criminal Justice System. In: *Coping with Overloaded Criminal Justice Systems* (pp. 285-311). Springer, Berlin, Heidelberg. doi: 10.1007/978-3-540-33963-2_9

Список використаних джерел

- [1] Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : навч. посіб. Харків : ХНУВС, 2017. 152 с.
- [2] Бабкова В. С. Проблеми здійснення прокурором наглядових повноважень у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3 (27). С. 71–73.
- [3] Балан М. Взаємодія слідчого та інших суб'єктів кримінального провадження при розслідуванні порушень державного кордону України. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 3. С. 290–295. doi: 10.32849/2663-5313/2020.3.48
- [4] Дворник А. Мета і завдання прокурора у досудовому кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 105–112.

- [5] Капліна О. Проблеми визначення компетенції слідчого та прокурора на етапі закінчення досудового розслідування. *Право України*. 2018. № 8. С. 72–84. doi: 10.33498/loou-2018-08-072
- [6] Когут І. А. Поняття взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором під час досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журна*. 2022. № 10. С. 617–620. doi: 10.32782/2524-0374/2022-10/156
- [7] Luna E., Wade, M. The prosecutor in transnational perspective. Oxford : Oxford University Press, 2015. P. 23–56. doi: 10.1093/acprof:osobl/9780199844807.001.0001
- [8] Луцик В., Кордіяка Т. Повноваження прокурора, спрямовані на усунення порушень закону в ході досудового розслідування (за законодавством України та Польщі). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3 (45). С. 88–89.
- [9] Nelson E. L. The Relationship Between Individual Police Officer Work Habits and the Stated Reasons Prosecutors Reject Their Domestic Violence Investigations. University of California, Davis, CA, USA. SAGE Open. January, 2013. doi: 10.1177/2158244013511826
- [10] Онисьєв В. А. Взаємодія правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 261 с.
- [11] Puonti A. Learning to Work Together: Collaboration Between Authorities in Economic-Crime Investigation. Vantaa. Finland, 2004. 110 p.
- [12] Richman D. C. Law Enforcement Organization Relationships with Prosecutors. *The Oxford Handbook of Prosecutors and Prosecution*. 2021. P. 291–307.
- [13] Шульгін С. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора. *Підприємництво, господарство та право*. 2019. № 8. С. 208–214. doi: 10.32849/2663-5313/2019.8.39
- [14] Слусканюк Ю. Повноваження прокурорів на стадії досудового розслідування у зв'язку з реформуванням кримінально-процесуального законодавства України. *Вісник прокуратури*. 2012. № 7. С. 93–97.
- [15] Толочко О. М. Правова природа процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2 (26). С. 60–64.
- [16] Цимбалістенко О. Правова природа діяльності прокурора на початковому етапі досудового розслідування. *Вісник прокуратури*. 2013. № 6. С. 69–76.
- [17] Юхно О. О. Актуальні проблеми координації діяльності правоохоронних органів у стратегії і тактиці держави щодо запобігання та боротьби зі злочинністю. *Вісник прокуратури*. 2009. № 6. С. 98–107.
- [18] Зайцев О. В. Поняття та сутність процесуальної самостійності та незалежності слідчого в кримінальному процесі України. *National Law of Journal: Theory and Practice*. December 2017. P. 132–135. URL: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/6/part_1/29.pdf
- [19] Zila J. The Prosecution Service Function within the Swedish Criminal Justice System. In: *Coping with Overloaded Criminal Justice Systems*. Springer, Berlin, Heidelberg, 2006. P. 285–311. doi: 10.1007/978-3-540-33963-2_9

Legal Regulation Psychological Interaction Forms between the Investigator and the Prosecutor

KHYT Yurii

Research of the Department of Legal Psychology of the National Academy of Internal Affairs, Prosecutor of the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1012-9062>

Abstract. This paper considers the current legislative regulation of forms and methods of interaction between the investigator and the prosecutor during the investigation of criminal proceedings, in the context of the experience gained between the detectives of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine and prosecutors of the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office. Various scientific approaches to understanding the psychological aspects of "interaction" and their impact on the law, as well as the reflection in the practice of pre-trial investigation of criminal proceedings are analyzed. The purpose of the study is to identify possible areas for improvement of criminal procedure legislation in matters of interaction between the investigator and the prosecutor during the pre-trial investigation, taking into account modern domestic legal and psychological doctrine. For the preparation of this work were used as general scientific method (deduction, induction, analogy, analysis, synthesis, abstraction and modeling), which highlighted

the problematic issues of interaction between investigator and prosecutor at the pre-trial investigation of criminal proceedings and special research methods. Among them are the following: historical; comparative, formal-logical, system-structural and functional methods. The scientific novelty of the obtained results is that the author has improved the doctrinal understanding of the psychological aspects of the legislative regulation of the forms and methods of interaction of the investigator with the prosecutor. Taking into account the obtained scientific research, the author proposes to make changes to the provisions of the current Criminal Procedure Code of Ukraine, which relate to the definition of the concept of effectiveness of pre-trial investigation. The fundamental conclusions of the publication include the following: the criminal procedure legislation of Ukraine requires systemic changes in the ways of legal regulation of the process of interaction between the investigator and the prosecutor during the investigation of criminal proceedings and the implementation of prosecutorial supervision over such investigations in the form of procedural guidance. Given that the interaction between the investigator and the prosecutor is in fact the interaction of two individuals endowed with unique psychological qualities, the systemic and practically significant changes to the legal regulation of such interaction should take into account the achievements of legal and psychological doctrine of Ukraine. Currently available in the Criminal Procedure Code of Ukraine legal instruments to influence the behavior of the investigator or prosecutor, their adoption of certain procedural decisions, actions are significantly limited, and sometimes imperfect and formalized. All procedural tools for establishing legal and psychological interaction between the investigator and the prosecutor in the current legislation contain many factors that contribute to the deepening of only legal and psychological dissonance between these participants in the criminal process, and which need to be adjusted both at the doctrinal level and in everyday law enforcement

Keywords: interaction; pre-trial investigation; criminal proceedings; psychological dissonance; prosecutor; legal regulation; investigator